

doi <https://doi.org/10.18485/bratstvo.2021.25.4>
УДК 811.163.41'3(497.11)(497.16)“13/14“

Рад примљен: 10. 8. 2021.

Рад прихваћен: 9. 9. 2021.

Оригиналан научни рад

ПОМЕНИ „РОМЕНЧЕ“
У СРПСКИМ СРЕДЊОВЕКОВНИМ ИЗВОРИМА
XIV И XV ВЕКА И У УСМЕНОЈ ПОЕЗИЈИ
СРБА И ЦРНОГОРАЦА

У огледу који је пред нама, аутор наводи заборављену реч „роменча“ (румјенча, румјенца) и објашњава њено значење које је имала у српским средњовековним изворима и у неким народним лирским песмама код Срба и Црногораца. Роменча означава посебан суд за пиће (воду, вино, уље) и до данас није утврђено какав је тачно облик имао и којих је димензија био. Оглед је покушај да се кроз писане и усмене изворе из српске прошлости проучи и сагледа ова реч, њена улога и популарност у нашем феудалном друштву.

Заборављену српску реч „роменча“ (дијалекатски: *рум'јенча, румјенца*) тешко је данас у потпуности објаснити. Она извире као горски поток у српском витешком средњовековном роману *Александрида*, који је преведен у XIV веку на српскословенски, и увире у усменој књижевности тихо и нечујно као слабо приметан грумен злата у златоносној реци.¹ Трагајући

¹ Старогрчки роман о Александру Великом имао је у дубокој прошлости много верзија и компилација. Први преводи на српскохрватском подручју појавили су се у XIV веку. „У нас је овај роман био познат“, записали су наши поштовани професори Д. Павловић и Р. Маринковић, „свакако још у XIV веку, иако је сачуван тек у рукописима XV и XVI века... Најстарији помени овог романа у нашој књижевности налазе се најпре у биографији Стефана Дечанског од Даниловог ученика (прва половина XIV века) и у једном инвентару из Задра, из 1389. године [година Косовске битке!] у коме се помиње unus liber Alexandri

за овом златном жицом кроз векове наишао сам само на четири помена ове речи, (изузимајући неке речнике), и то два у писаној, а два у усменој књижевности. Ти помени су од значаја за непознате, али вредне чињенице о нашој духовној и материјалној култури, па их зато и наводим. У вези са њиховим изворима, значењем и обликом, овде ћу их приказати.

(1) У једној епизоди из живота Александра Великог (Македонског, 356 – 323 пре н. е.), када је боравио у Индији, на престолу побеђеног индијског цара Пора, видимо га како седи на свом престолу. „Узе Аристотела (свог учитеља и саветника) за руку и посади за трпезу. И сви велможи и кнезови земаљски, *господа по свом достојанству*, посадише се за трпезе. Филона и Антиоха и Птолемеја и Селевкија посади за засебан сто *по дну свога стола*. Аристотела, учитеља свога, и Лаомедуша, Поликратушева сина кога је врло волео, посади поред престола свога, на шести степеник... Александар је седео на високом престолу; дванаест степеника од земље беше висок, начињен од слоноваче с уметничким златом и бисером. *Тога дана* [да ли за време или после гозбе? са богате трпезе] неки човек украде златну роменчу. Кад то чу, Александар рече: ‘Ко то украде *роменчу*? Где год буде, биће Александрова, а не крадљивчева!’“² Ова сцена са гозбе Александра Великог побуђује нас на неколико запажања, а прво је о *роменчи*. Преводац иначе познати професор књижевности, П. Стевановић, није тачно знао какав је то суд. Он је потражио објашњење у речницима, где је нашао какав-такав одговор: *Роменча*, бакарни суд за воду, котао, крчаг. Кад се упореди дотично место из *Александриде* видимо да то објашњење није баш најбоље. И није могло у једној омањој реченици. Јер, у витешком роману се наводи да је *од злата*, па зато га је лопов и меркао, па га у погодном моменту и украо. Састављач речника није знао за овај извор, у његовој обради важније је било описати га, дати приближан синоним. Али, од чега је та све посуда могла да буде, казује нам управо овај пример. Да ли је она била на трпези или ван ње? Не зна се.

in littera sclava.“ Овај општи закључак поменутих проф. налази се у књизи *Из наше књижевности феудалног доба*, Сарајево 1959², стр. 216; и није се мењао. Наводе га и хрватски извори, напр. у предговору књиге Здеслава Дуката: Псеудо-Калистен, *Живот и дјела Александра Македонског*, (старогрчки роман о Александру према рукопису L), Нови Сад, Матица српска, 1980, стр. 25-26. Исти аутор помиње два рукописна превода романа из половине XVI века, по њему писана „босанчицом хрватском“, што не стоји. Српски превод *Александриде* који је овде наведен у фрагментима, објављен је у зборнику *Стара српска књижевност II*, Преводац је Павле Стефановић (види спуштеницу 2).

² *Роман о Александру Великом* (Александрида), превео др Павле Стефановић, у: *Стара српска књижевност, II*, Нови Сад-Београд, (Матица српска-Српска књижевна задруга), избор и редакција Драгољуб Павловић, 1966, глава XXII, 208–209.

У другом плану је сама гозба и она нас унеколико подсећа на кнеза Лазара и песму *Кнежева вечера*.³ Са неколико детаља. За трпезом Александра Великог седе „сви велможи и кнезови, и земаљска *господа* по свом *достојанству*“, што ће рећи у поменутој песми: „*цар* Лазаре сједе за вечеру / *сву госпoду* за софру сједао / *сву госпoду и господичиће*; и осталу сву *госпoду редом*“, тј. по реду, односно, по достојанству. А своје најбоље витезове, њих тројицу и четвртог, више миљеника него јунака, Александар посади „за засебан сто *по дну свога стола*“, као и цар Лазар што стави у зачеље („у *заставу*“) свог најбољег витеза, војводу Милоша Обилића, а „до њега дв’је српске војводе: једно ми је Косанчић Иване / а друго је Топлица Милане“; дакле три српске војводе, три своја најбоља витеза.

Облик трпезе Александра Великог и цара Лазара изгледао би овако:
Александар Велики \bigcirc — [А. три витеза; = цар Лазар \bigcirc — [Милош и два витеза.⁴

Тај однос владара и поредак гостију за трпезом сличан је и у роману и у песми; када се тиче најстаријег, најпоштованијег и најумнијег госта: близу Александра седи мудри Аристотел, његов учитељ, близу цара Лазара с десне стране *стари* Југ Богдан, по предању отац кнегиње Милице и Лазарев таст.

И најзад, у песми: „цар узима *златан пехар вина* / *на бесједи свој госпoди српској*...“ На другим местима у *Александриди* помињу се и златни пехари Александра Великог. Отуда и питање: да ли је златан пехар роменча? Остављам тренутно без одговора...

(2) Следећи помен *роменче* у XV веку налазимо у значајном *Тестаменту* госпође Јелене Лазаревић Балшић (о. 1366–1442), који је писан 25. новембра 1442. у Гор’чанима. Већ на почетку тестаента госпођа Јелена истицала је да је „дашти светопочившаго господина кнеза Лазара“, диктирајући пред сведоцима своје последње завештање: располагање имовином покретном и непокретном, именујући све личности којима је што поклонила и дала. Лица су разна: најпре ближа и даља родбина, затим свита и послуга са њеног двора, калуђери и свештеници, чувари њених задужбина и други које је волела и поштовала. Овде ћу кратко споменути само

³ Епску песму Косовског циклуса *Кнежева вечера*, записао је Вук Ст. Караџић и објавио је у *Народне српске пјесме*, књига друга, у којој су пјесме јуначке најстарије, У Липисци 1823, бр. 20. *Комади (fragmenta) од различни Косовски пјесама*, III.

⁴ Александров сто је био у облику хоризонталног слова **T**, на челу трпезе седео је цар - \bigcirc , а у продуженом делу њеном - [, седели су, на зачељу, три његова најбоља витеза Филон, Антиох и Птоломеј (и Селевкија са њима у друштву најбољих). Таква би требала да буде и трпеза кнеза Лазара, ако је поред осталих сличности користила и овај модел. Од \bigcirc до [налазила се трпеза ===== за којом су седели Милош, Милан и Иван.

родбину којој је оставила вредне поклоне, па и једну „роменчу сребрну и позлаћену“. Ево, по редоследу, шта је ко од породице добио:

1. „да узме господин *војвода Степан* оне две свите од Никше Тама-рића и што је кунтуш златом фигуран; и да је господину војводи и кригла велија и пет цат (сто) дукат који су у Лукше Палутиновића, тако и з доби-тим како греду;

2. и плашт з бисером, ако је милост господина војводе, да се да госпође Јелене војеводине, и јоште оглавје моје с кам’нијем и са бисером и оботци велики...

3. ...и *Владисаву* да се да *роменча ср’брна позлаћена* и прстен с очцем змајевем и мошти свете што су пр(и) мни...

4. и господичне *Каталене* оботци мали и лутца злата...

5. и *Тодоре* моје унучице да се да појасац на плаветној тканице и прс-тен у ком је ками сафин и један билчужац и остали прстенци,

6. и кругла мала кнезу *Влатку*...

7. а икона злата која је у комуну, како сам записала с властели, такој и да буде – сестрџ ми госпође *Деспине*; ако ли би се Деспине самрт прилучи-ла, да буде тазе икона госпође *Јеле војеводине*...“, итд. У њеном двору било је још скупоцених посуда: *ср’брни суди, зделе и пехари* које је мислила продати, па од тога новца један део да узме *господин војвода*, а други део, каже она „да ми се покрије црква коју сам чинила за мој гроб.“

Госпођа Јелена Лазаревић Балшић, се по смрти свога супруга Ђурђа II Страцимировића Балшића (владао Зетом 1385–1403) преудала (од 1411) за војводу Сандаља Хранића, па је стога историчар Иларион Руварац ос-ловљава са именом *Сандаљевица*; у свом тестаменту набројала је све чла-нове њене живе фамилије којима је своје драгоцености оставила. То је учинила редом, тј. по старешинству и достојанству. Најстарији је војвода Стефан Вукчић Косача (1404–1466), синовац војводе Сандаља Хранића (+ 1435), са титулом „херцег од Светог Саве“ и његова прва супруга војеводи-ца Јелена, кћи Балше III Балшића (+ 1421), који је био син госпође Јелене; њој је војеводица Јелена била унука. Деца херцега Стјепана и војеводице Јелене, унуци госпође Јеле Сандаљевице су овде наведена по реду: Вла-дислав, Каталена⁵, Тодора и Влатко. Најстарији је био Владислав Херце-

⁵ Каталена је право име Катарине Косача (о. 1426–1478), које је добила у спомен краљице Каталене, супруге српског краља Драгутина. У обимној литератури о њој она се увек именује као Катарина Косача, супруга босанског краља Стефана Томаша Котроманића (1411–1461). Година рођења није јој тачно утврђена, јер се историчари око тога споре. Разлог је што једни мисле да је она најстарија од четворо деце Стефанове, а у тестаменту Јеленином први се наводи Владислав, па онда Катарина. Велики публицитет краљица Катарина добила је у хрватским публикацијама због примања католичке вере; „спомендан“ у католичкој цркви је на дан смрти 25. листопада – октобра. Упркос томе, цео њен световни живот показује наклоност према владарима Срба, а поред латинског

говић (1425–1490) коме је припала роменча, о којој говоримо, док је Влатко добио криглу малу, а херцег Стјепан криглу велику, а то су скупочени пехари од стакла из којих се вино пило и са којима се наздрављало.

Роменчу из витешког романа *Александрида* (око 1330) и ову другу исто тако скупочену, из очуваног тестамена госпође Јеле Сандаљевице (крај 1442) раздваја више него један век. Цео тај временски период на српским дворovima изговарала се та реч у говорном језику краљева, царева, кнежева, деспота и војвода на подручју Зете, Босне и Србије, на којима су постојали и рукописи *Александриде*, на којима су биле у употреби и саме скупочене роменче израђене од злата и сребра, у којима се држало вино, маслиново уље и друге животне потрепштине, па на крају и вода. Из *Александриде* се читањем стицало знање о витешким подвизима Александра Великог, а из роменче се лагано точило и пијуцкало квалитетно „рујно вино“. То сазнање, значајно за историјат наше материјалне и духовне образованости, дају нам ова два податка када се повежу један поред другог. И посматрано данас као кроз кључаоницу то давно славно време наших прадедова, употпуњава нам слику њиховог свакодневног реалног живота у средњем веку...

II.

(3) У XVI веку дошло је до знатних промена у српским државама на Балкану Надирањем Турске освајачке силе, покорене су средњовековне државе Србија (1459; 1521, падом Београда), Босна (1463) и Херцеговина (1483). Нестало је тада и помена *роменче*. Спаљени су и уништени и бројни рукописи српске *Александриде*. Уместо роменче уведене су у обичај турске посуде за воду и вино: ибрик, тестија, маштрафа, бардак, ћаса, ђугум, вучија.⁶ У народу остали су народни изрази који су и раније били често у употреби, а у народној поезији задржао се *кондир*, из кога је Косовка девојка појила рањене косовске јунаке.⁷ У занимљивом есеју књижевнице Исидоре Секулић о значају тестамената не само као хладног правног документа, већ као особене књижевне врсте, наводи се 1466. „кондијер велики који је био господина војводе Сандаља, сребрни“, у својини Херцега Степана.⁸

натписа на њеном споменику постојао је и ћирилички. Једна улица на Бановом Брду у општини Чукарица носи њено име.

⁶ Наведене речи видети у источњачком речнику А. Шкаљића: *Турцизми у српскохрватском-хрватскосрпском језику*, Сарајево 1973³.

⁷ Јасна Влајић-Поповић, *Грецизми у српским народним говорима*, Јужнословенски филолог, LXVII, 2011, 205.

⁸ И. Секулић, *Тестамент Владике Рада*, поговор у књижици: Петар II Петровић Његош, Тестамент, Београд, Источник, 2003, 26

И управо се у *народном песништву* сачувао помен *роменче* у два врло занимљива примера који потичу из времена старе српске феудалне државе. Њихове текстове и напеве видети као прилог овом раду.

Први пример је из приморске Црне Горе, који је Вук означавао као Горње Приморје. Познати српски мелограф Миодраг Васиљевић је одмах после Другог светског рата походио приморске делове Црне Горе сакупљајући народне песме и игре из тога краја. У мору мелографског материјала, народних песама и игара са тог подручја, записао је и једну почасницу са *две мелодијске варијанте* у којој се наводи *роменча*, ретка реч потекла око 1330. из средњовековне српске *Александриде*, која је *певањем* прешла у поменути лирску народну песму.⁹ Ти слични текстови почасница гласе:

Баких *румјенче* у ‘ладне воде
Закучаше се за русе косе;
За русе косе, за ђевојачке.
Врле сестрице косе гојиле,
Косе гојиле и одгојиле
Срећу чекале и дочекале!
[Припев]:
И око, и чело –
Све ти било, *млада Насто*,
здрово, весело!
(Д. Ораховац)¹⁰

Паде *рум’јенча* у хладне воде
Закуча ми се за русе косе,
За русе косе, за ђевојачке.
Весело, Маре, косе гојила
Срећу чекала и дочекала!
[Припев]:
И око, и чело –
(Све ти било *млада Маре*,
Здрово, весело!)
(Бијела)

Обраћам пажњу и на песму бр. 265 у наведеном извору, са почетним стихом *Паде рум’јенча у хладне воде*. Записивач је песму чуо од певачице Милице Шеровић из места Бијела у Боки, недалеко од Херцег Новог. Мелограф је записао да је то *свадбена песма*. Боравећи у Бијелој и Морињу, близу Херцег Новог, поред песме *Паде рум’јенча у хладне воде*, Васиљевић је записао још три текста који су се певали по *истом напеву*, а то су: 265(а) *Ој јуначићу, голобрчићу* (певала Даница Шеровић из Бијеле), 266. *Господар сједи у златне столе* (певала иста), са додатком сталног рефре-

⁹ М. А. Васиљевић, *Народне мелодије Црне Горе*, Београд 1965, Посебна издања Музиколошког института, књига 12, почасница бр. 248 (Д. Ораховац) и бр. 265 (Бијела, Морињ).

¹⁰ Исти, *наведено дело*, бр. 248. Мелограф је записао да је то *свадбена напитница*, певала Софија Лалошевић Доњи Ораховац. Лалошевића има и у Сомбору, што значи да су се селили у сеоби 1690. Записани текст и напев, садржи две почаснице: 1. Ој ти момчићу голобрчићу и 2. Баких румјенче у ладне воде; обе су се певале на исти напев. Овде је румјенча у множини: *румјенче*, доиста судови „за захватање воде“.

на: *И око и чело све вам било весело!* Најзад, исту мелодију имала је и песма 266(а) *Оружан јунак Дунав преплива* (певала иста).¹¹ У својој антологији *Народне песме у записима XV – XVIII века*, академик Мирослав Пантић донео је више таквих лирских певаних песама, које се у литератури означавају као *барокне почаснице*, певане у приморским градовима од Пераста до Дубровника и Хвара. Њихов временски оквир настајања и певања на свадбама и пирним забавама Пераштана, Бокеља, Дубровчана и Хварана, као и других мањих градова у Горњем и Доњем Приморју, установио је проф. М. Пантић, поделивши све почаснице према времену испевавања на: а) ренесансне и б) барокне почаснице. Наведене четири почаснице припадају тако *барокном песништву* [XVII век] црногорских приморских градића. Две од њих *Ој јуначићу, голобрчићу* и *Оружан јунак Дунав преплива* М. Пантић уврстио је у поменути антологију¹², а друге две *Паде рум’јенча у хладне воде* и *Господар сједи у златне stole* нису тамо објављене. Срећна је околност да је наш уважени мелограф М. А. Васиљевић записао поред текстова и њихове *напеве*, па су оне тако на неки начин спасене од потпуног заборавља. Временски оквир њиховог испевавања који је установио проф. М. Пантић показује њихову старину, њихов барокни временски период када су се активно певале и биле у зениту своје популарности. Реч *роменча* коју налазимо у почасници *Паде рум’јенча у хладне воде* уграђена је у ту песму најкасније у барокном периоду током XVII века.

¹¹ Исти, *наведено дело*, песме бр. 265, 265 (а), 266, 266 (а). Песме 265 и 266 имају записане напеве из којих се види да су истоветни. Разлика је у томе што уз песму 265, која нас овде интересује, нема рефрена *И око и чело, све вам било весело!*, иако се у извођењу песме он и уз тај текст певао, док уз песму бр. 266 напев носи и рефрен. Песме 265 (а) и 266 (а) немају напеве и оне су ту стављене као *мелодијске* варијанте, док су текстови сасвим други. Али и они припадају истој врсти *сватовских песама*. Те четири почаснице су у вези. Обе мелодијске варијанте почасница у којима се наводи *румјенча* пева венчани кум момка младој невести (Насте, Мари) у њиховом дому пред полазак на венчање. Њему одговарају девојачки кум и сватови песмом почасницом *Господар сједи у златне stole*. Ако у дому поред девојака има и младића, кум венчани који је уједно и крштени кум исте куће припева свом кумићу *Ој момчићу голобрчићу*. А ожењеном јунаку из исте куће кум припева почасницу *Оружан јунак Дунав преплива*, нашто домаћин одговара са *Господар сједи у златне stole*. - Поред истог напева све почаснице певане о свадбама и о славама, имају и исту метричку форму: лирски симетрични десетерац са цезуром после петог слога.

¹² М. Пантић, *Народне песме у записима XV до XVIII века*, Београд, Просвета, 2002², стр. 107. Трећа почасница јуначка (*Оружан јунак Дунај преплива*), стр. 108. Четврта почасница јуначка (*Соколовићу, најљепши птићу*). Ова друга је слична почасници *Ој момчићу, голобрчићу*. Оба текста преузета из записа Николе Буровића Пераштанина (крај XVII века).

(4) Ретка реч *роменча*, која је из средњовековног романа *Александрида*, преведеног код нас око 1330. године, ушла као назив посуде у савремени свакодневни дворски живот српских владара и обласних господара у Србији, Зети и Босни, а одатле и у усмену лирску поезију; пронађена је и у Србији, на Косову. Две наше кореографкиње, сестре Љубица и Даница Јанковићеве посетиле су године 1934. и 1935. у два наврата Горње Неродимље на Косову, где су поред других игара, играчких песама и песама записале једну посебну игру с певањем коју би условно могли назвати *Војвода* по првом стиху *И'те, и'те два јунака*; та игра је од значаја за овај оглед, јер се у њој сачувала реч *роменча*, односно *руменца* у припеву песме која прати ту игру, а који певачице нису znale да објасне, као ни саме записивачице, Сестре Јанковић. Најпре доносимо цео текст и напев те старе игре с певањем, која улази у збир свих сличних драмских игара, које је песник Лаза Костић назвао погодним термином – *народно глумовање*. Чини се да је ово једна од најстаријих, ако не и најстарија записана и сачувана наша народна глума као остатак давне неке традиције њеног извођења, када су још у српским средњовековним државама постојале *војводе / војводе*. Доласком Турака, а пропадањем српске феудалне државе, нестале су и *роменча* и *војводе*, али игра је остала и у њој су се стално помињале *војводе*. Шта запажамо на примеру народног глумовања *Војвода* (И'те, ите два јунака), који је пред нама, у потпуном мелографском запису Сестара Јанковић, начињен у Г. Неродимљу на Косову 1935 године? Запажамо прво два основна елемента песме: *текст* и *напев*.¹³ Сиже тог текста је следећи:

Војвода [опис Сестара Јанковић]: „Женска игра у паровима. У игри учествују три пара, од којих први и други стоје на растојању од неколико метара један према другоме, а трећи пар шета од првог до другог у својству посредника који преговара са двома странама о просидби. Први пар у песми ставља у задатак трећем пару да од другог пара доведе лепу Јасну. Трећи пар у песми изручује поруку првога пара другоме пару који у песми поставља извесне услове. Посредници се враћају и саопштавају услове на које први пар пристаје. Али сада други пар поставља нове услове, па кад први пар и на њих пристане, нижу се други разни услови. Посреднички пар за то време мора више пута да пређе простор између првог и другог пара док најзад не углави погодбу и тиме изврши своју мисију. – Игра се на Ускрс. То је уствари сценска илустрација песме која има за предмет: погађање око просидбе.“¹⁴

¹³ *Напев* уз текст доносим, мада га овде посебно не анализирам; то ће учинити друга струка, етномузиколози. Наводим само да је и напев јако архаичан и да се изводио по такту уз гоч и зурле.

¹⁴ Љ. С. Јанковић, Д. С. Јанковић, *Народне игре*, Београд 1937, II књига, бр. 44.

Кореографско упуство сестара Јанковић, написано за играче, не даје нам тачан опис улога у овој сценској игри, па се мора једноставно – препричати. Основни сиже је следећи: Војвода проси девојку „лепу Јасну“ од родитеља или старатеља; он стоји на једној страни, а на одређеној удаљености је друга група око девојке.¹⁵ Војвода шаље своје просиоце да упитају девојачке заступнике да ли дају девојку „лепу Јасну“ и шта још траже уз њу, како би свадба била утаначена и погођена. У тексту песме то је овако изнесено: Војвода својој групи просилаца у којој су „два јунака, три ђузлака“ поверава да жели лепу Јасну и упућује их девојачкој страни да питају за услове напомињући стално: „Што тражију ће ги дамо“, уз то певајући стални припев кроз свих петнаест строфа: „*Е, руменцо, медно вино, Елирјо, и!*“. Девојачка страна је врло захтевна у својим условима; траже први пут: „Ми тражимо триста свата, печен’ јагње, сјајне кундре, кондир вина, два ракије, младожењу и девера и кумове и старојка – ће ви дамо лепу Јасну“ и понављају припев: „*Е, руменцо, медно вино, Елирјо, и!*“ као знак да се та понуда и позив на свадбено весеље у начелу може прихватити. Али кад Војвода на то пристане, а његови просиоци то пренесу девојачкој страни, они траже други пут: „Ми тражимо: златан прстен и два гоча и две сурле - ће ви дамо лепу *Јасну*“; припев „*Е, руменцо, медно вино, Елирјо, и!*“ подржава преговоре. Пошто Војвода прихвата и тај део услова, то девојачкој страни јављају војводини просиоци. Следи и трећи услов за коначни договор око просидбе: „Ми тражимо, те хаљине (девојачке) и тај опоз (опрема за главу), шест мафеза (марама са кићанком), и зунуцу (низалке), три јелека, и јелече, белензуке (наруквице)“; ако војвода и на то пристане да дарује будућој изабраници, онда је споразум готов. Војводу поздрављају преко његових просилаца рефреном: „*Е, руменцо, медно вино, Елирјо, и!*“ Војвода на све то пристане да набави и да дарује девојци; и просидба је свршена. Сви срећни и задовољни на крају певају оно познато: *Е, руменцо, медно вино, Елирјо, и!*¹⁶

[Даљи опис Сестара Јанковић]: „У Горњем Неродимљу старе локалне игре које се изводе од првог дана Ускрса до трећег дана Духова везане су

¹⁵ Војвода не проси девојку из народа, него девојку одгајену на владаревом двору, штићеницу краљице. Ту се сећамо оног детаља из живота краљице Јелене Анжујске, мајке краља Милутина: „Заповеди сакупљати у целој области својој сиротних родитеља кћери (девојке које су) и те хранећи у дому своме обучаваше сваком добром реду и раду ручном који приличи женском полу. И кад су долазиле у узраст даваше их мужевима, да иду у домове своје сваким богатством обдарујући их. А на место њих постављаше друге по примеру првих.“ (Данило старији, *Житије краљице Јелене*, написано 1317). Следећу примеру краљице Јелене и друге су владарке чиниле то исто. У тестаменту Јелене Сандаљевице стоји белешка: „И које се згоде на самрти мојеј девојке, да им се да прикија (мираз) колико се може з говором, како да се удоме...“ (1442).

¹⁶ Исте, *наведено дело*, II, бр.44.

не само за те празнике, него и за поједина легендарна места у селу¹⁷... Играње традиционалних игара за које народ верује да потичу још из доба Немањића, почиње првог дана Ускрса. Око три сата после подне народ се скупи код крста где је по наслеђеном веровању био некада бор - рукосад краља Милутина. Ту се обави заједничка закуска и тада се свечано реже колач (у цркви)... На томе легендарном месту, код крста, ухвате се мушкарци у коло и почну да обилазе софру обичним ходом певајући *Христос воскрес!*¹⁸ Затим, играју витешке игре прескакања, бацања камена с рамена и друго. Најзад се одреде младићи који ће сутрадан носити литију код цркве цара Уроша. За то време и девојке се хватају у оро. Њихова песма која ће се поновити о Ђурђевдану и Тројицама почиње: *О'те, друге да играмо!* Друго коло односи се на поменути рукосад краља Милутина: *Ој боре, боре саборе!*¹⁹ Даље се ређају остале женске празничне игре: *Оре Којо, Костадине*, сценскомимичка игра *И'те, и'те два јунака*; предвече: *Крош-крошњице, виш-вишњице*, пред крај *Развијај се гором цвет*. Завршна саборска игра својом песмом *Сунце ми је на заходак* опомиње играчице да је време поласку.

Другог дана Ускрса народ, пошто се скупи код цркве цара Уроша, пролази са литијом више села, а после настаје играње мушких игара. Између осталог игра се шаљива мушка игра *Хоће језо да се жени*.

Трећег дана Ускрса изводе се исте игре које се играју првога дана.²⁰

Све што су Сестре Јанковићеве саопштиле у овим драгоценим белешкама, посетивши Г. Неродимље на Косову 1935. године основне су чињенице за дубље тумачење српског фолклора тога краја.²¹ Наиме, постоји

¹⁷ Исте, *наведено дело*, посебна напомена записивачица: „У Горњем Неродимљу слави црква Источни петак (први петак по Ускрсу). Игра се као на Ускрс. На Ђурђевдан, 6. маја, изводи се оро *Ђурђево лето пролето*. Тако и Духови имају своју посебну [уводну] игру: *Заспала Света Тројица*.“

¹⁸ Мисли се на ускршњи тропар *Христос воскрес из мртвих, смртију смрт поправ и суштим во гробје, живот даровав*. Видети: Ст. Ст. Мокрањац, *Страно пјеније*, Београд 1968, 114.

¹⁹ Варијанта истог уводног ора испод бора краља Милутина где се традиционално скупљају играчи постоји и у старијем мелографском запису Ст. Ст. Мокрањаца када је 1896. године посетио Косово. Он је записао место и име певачице: „Велигданска, од Султе из Бресе.“ Видети: „Сабрана дела“ Ст. Ст. Мокрањаца, том 9: Етномузиколошки записи, бр. 90а. Сестре Јанковић су записале исто оро у Г. Неродимљу 1935. године од певачице Параскеве Дајић. Колико се тај текст памтио и чувао, види се да је у оба записа исти. Чак су и имена Петра војводе коловође и Миље девојке очувана у поменутиим текстовима.

²⁰ Исте, *исто дело*, II књига, 34–35.

²¹ Народну глуму *Војвода* на Косову је 1896. године записао и Ст. Ст. Мокрањац, *наведено дело*, Етномузи-колошки записи, бр. 115, а, б; *Пратио не наш војвода, Лерјо*, „Сеоска, уз оро, од Ванке из Сзшице“. Опис игре девојака не одговара тексту песме.

још један аутентичан опис старих Ускршњих свечаности, који је потпуно сличан овом у Г. Неродимљу, у коме они такође трају три дана и на њима се изводила народна глума *Војвода* у којој се припева *роменча, медовина и Леро*. Тај стари обичај био је познат и у Србији, код средњовековног града Сталаћа, који се помиње у XIV веку у држави кнеза Лазара. По народној песми, град Сталаћ држао је војвода Пријезда са својом верном љубом Видосавом.

„У Сталаћу, писао је записивач Данило Катић (1873–1950), се и данас одржао обичај (пре неког времена и у околним селима) да девојке за време Ускршњих празника у колу певају веселе песме пропраћајући их радњама, тако да имају доста сличности са француским *vaudevill*-ом [водвиљом]. Ти се обичаји врше сва три дана Ускрса; првог дана се врши скупљање, другог *просидба, провлачење, навун и јеж*, а трећег дана – *Реља*.

(опис): Припрема девојачка за те обичаје: сакупе се све девојке које ће певати, код које другарице и ту држе пробу певања, а затим поделе улоге: шта ће која бити. Свака девојка тражи себи другарицу с којом се најбоље у певању слаже, те њих две сва три дана заједно певају. Првог дана је *скупљање*, а другог *просидба*.“²²

Између осталих игара које по наслову Д. Катић наводи најважнија је просидба. Тада девојке певају песму којој наводим текст прве од три строфе:

Пратио нас наш Војвода
И Војводин јасакција, [турц. *лични пратилац*]
Да ни дате лепу Јасну
И уз Јасну кондир вина
[*Припев*]: *Урумен медовино, Леро!* Припев се пева уз све три строфе.

Из наведеног описа Ускршњих свечаности код Сталаћа закључујем да се он у потпуности слаже са истим обичајима у Г. Неродимљу које представља култно место значајних догађања из српске средњовековне историје. Поред фолклорних описа Ускршњих свечаности у Сталаћу где се глума *Војвода* дуго изводила у којој такође срећемо припев *Урумен медовино, Леро!* на који ћу се вратити, треба тим обичајима додати и историјску позадину, без које нећемо схватити значај фолклорних истраживања Д. Катића и Сестара Јанковић, Љубице и Данице.

²² Д. Љ. Катић, *Народни обичаји који се у Сталаћу (срез Расински) о Ускрсу врше*, Браство, 1894, VI, 314–315. У наше време одржавају се фолклорне манифестације у Сталаћу на Св. Тројицу (Духови).

Неродимљу је посетио и архитекта Иван Здравковић, који доноси и историјске податке о средњовековним споменицима на том подручју и тако нам уноси у памћење спој фолклорног и историјског, формирајући слику српских средњовековних Ускршњих свечаности коју можемо да још боље сагледамо, реконструишемо и дорадимо. Ево како он види Неродимље:

„У области Неродимља имамо велики број споменика из доба Немањића. У селу Горњем Неродимљу налази се црквица св. Арханђела (по предању из XIII века у чијој се порти још и данас очувао један бор, за који постоји предање да је из доба цара Душана. У Неродимљу је у свом двору умро краљ Милутин 1321. године. Двор се помиње 1314. и касније, 1348. године. Остаци старих цркава: св. Николе; око ње има зидова који су цркву окруживали; св. Јована, св. Богородице (на брду), и у Доњем Неродимљу: св. Стефана, још две не зна се коме су посвећене. Двор са придворном црквом св. Николе је место где би требало у Неродимљу тражити средњовековни дворац, на брдашцу између Горњег и Доњег Неродимља. Има основа да се то место потражи и у самом селу Горње Неродимље (у дворишту куће породице Лукића) или у порти цркве св. Арханђела. Све говори да некадашњи дворац краља Милутина треба тражити на месту где се данас налазе остаци цркве св. Николе.“²³

Поред Г. Неродимља, средњовековни комплекс двораца и баштине српских средњовековних владара обухватао је и летњиковце Пауни (Сврчин-Пауново Поље-Дежева) и мали и велики Петрич. Но за реконструкцију народних свечаности за Ускршње празнике у Г. Неродимљу, који су као средњовековни сабори народа, свештенства и монаштва, па и самих владара и обласних господара, витеза и властеле разних чинова, бројне послуге и целокупног становништва, домаћина и многих гостију, довољно је и оно што су изнеле Сестре Јанковић, Д. Катић и арх. И. Здравковић. Ускршње свечаности уз присуство свих наведених друштвених слојева три дана су се одигравале испред борова рукосада краља Милутина, цара Душана, у периоду 1314–1348. Први оснивач тих свечаности је краљ Милутин (1282–1321), који је и двор ту направио, и цркву Св. Николе, па је засадио и бор пред којим ће се окупити народ и где ће се, одмах после преподневне свечане литургије на Ускрс, одигравати и народни сабор на коме ће три дана бити народно весеље и пригодни програм који су сви радо гледали. Тако и за Стефана Дечанског, као и за краља Милутина, знамо да је боравио у дворцу у Г. Неродимљи, па је веровати да су се пред његовом црквом одигравале исте Ускршње свечаности које су трајале три дана. За владавине краља и цара Стефана Душана (1331–1355), који је по

²³ И. Здравковић, *Средњовековни градови и дворци на Косову*, Београд 1975, 121, 123–124.

предању засадио свој бор, у порти Св. Арханђела окупљао се такође народ на Ускршње свечаности. После њега, завладао је цар Урош са својом мајком царицом Јеленом који је и преминуо изненадно у Г. Неродимљу 1371. године; о тој смрти постоји сплет легенди, да га је у засеоку Шаренику у лову убио краљ Вукашин да би му преузео царство, а мајка, царица Јелена, пронашавши тело свога сина, сахранила га подигавши му црквицу Успенија Св. Богородице. Значи, да су се Ускршње свечаности у Г. Неродимљу одржавале и после цара Душана у време цара Уроша, до његове смрти и да се дотле то место звало Породимље, а царица Јелена га прозвала Неродимље. И после смрти Св. цара Уроша Ускршње свечаности пред црквама њихових ктитора настављане су, па тако их Сестре Јанковић описују на локацији код „цркве Цара Уроша“. Доласком Турака, и у новијој историји тога краја све до Другог светског рата обичај Ускршњих свечаности нису могли тирани угасити. Секли су им борове, а хришћани су на тим местима постављали крстове и записе. Тек у титоистичкој Југославији када су комунисти потисли све црквено-народне свечаности овај дивни и свети српски обичај светкован од времена краља Милутина (пре 1314) до последњег краља Александра (убијен 1934), дакле, пуних шест векова, на Косову поштован је као национална светковина целог српског народа. Данас тога више нема, јер на том подручју ни Срба нема...

Ова реконструкција морала се укратко извести да би се схватила суштина Ускршњих свечаности на простору Г. Неродимља, пред црквама на којима су извођени како сложени и обавезни црквени Ускршњи обреди, тако и обавезне литије, народне песме, кола, и народно глумовање, каква је била сценска игра *Војвода*. Према њеном садржају српске војводе су јавно, пред народом, бирале своју изабраницу и то је свакако све окупљене слојеве друштва веома интересовало. Тешко је данас претпоставити када је глумовање звано *Војвода* први пут изведено и ко га је могао извести и на тај начин популаризовати. Из времена краља Милутина немамо те податке, ни касније. Занимљиво је ипак једно неуочено казивање о сличним средњовековним забавама јеромонаха *Теодосија Хиландарца* (+ 1328), који је живео и у време краља Милутина, и долазећи у Србију из Хиландара на двор краљев, имао прилике да их упозна.

У време краља Милутина, у Србији, путеви калуђерски и путеви путујућих дворских забављача као да су се негде укрстили. Значајни српски књижевник *Теодосије Хиландарац* (+ о. 1328), савременик краља Милутина, у једном свом спису, у уводној беседи *Похвала светих и преподобних от(а)ц(а) наших Симеона и Сави*,²⁴ помиње путујуће забављаче – *скомрахе*. Осврнувши се на њих, јеромонах Теодосије изводи занимљиву паралелу: постоје две трапезе: *пл’тскија* и *духовнаја* и да је обе

²⁴ *Похвала светоме Симеону и светоме Сави*, Теодосија Хиландарца, приредио Т. Јовановић, Књижевна историја, 20, 1973, стр. 706–707, 710–711.

он упознао. Духовна трапеза ближе је Богу и људима праведним и за њу се он залаже; поредећи је са плотском трпезом, где „седоше људије јастии; и по ситости в’ставше“ заборавише да благодаре Богу који им је јестиво и пиће на ту трапезу дао, те „начеше играти бесчинством и падоше трупија их“, а пратили су их „скомрах вредними (штетним) бесовскимии песн’ми“, које „сујемудр’не с’браних душе ујазвљајет сквр’ними бо и нечистими словеси, ум их оскврњаје и (в) смехи непод(о)бними губит их, не же паче веселит... Тем безумно с’браном...јеже до конца стрпети мрзскому тому позоришту, по безумију их благо сија себје вмењајут.“ За разлику од плотских трапеза „идеже ни скомраха вредними (штетни) словеси свест нашу скврнеша слишим“, духовна трапеза је место „светих песнеј и пјенији духовних наслаждајемии, душеју веселим(о) се.“²⁵

Овде је реч о плотским (световним) трпезама у дворцима српске средњовековне властеле и самих владара на којима су путујући певачи и играчи скомрасии своје „бесовске песме“ и игре изводили. Својим разблудним песмама затровали су свест племства, које није разумело да су се тиме удаљили од Бога и његових пјенија и молитава. Из наведених речи о скомрасиима закључујемо да је јеромонах Теодосије Хиландарац долазио у Србију у време краља Милутина, свакако о Ускршњим празницима, где је позиван на двореве упознао дворске трпезе, раскалашно весеље угледне властеле и скомрахе који су својим световним песмама, свирком и играњем зачинили празнично весеље. Да ли су они у припеву обједињене глуме, песме и игре уградили и три врло стара елемента: *роменчу*, *медовину* и *Леро* са продорним грленим узвиком „*И*“ још у време дворских весеља и забава у престолници краља Милутина у Г. Неродимљи, није познато, иако је игра *Војвода* са тим припевом управо ту записана, где се и одржала пуних шест векова. И на двору краља и цара Душана, кога је подржавала млађа властела скомраха је било, а тад се пило и вино из кондира и руменчи. Циклус Краљевића Марка проткан је честим винским пасајима. По опису игре *Војвода* Д. Катића у Сталаћу, у држави кнеза Лазара позната је била не само та игра из Ускршњих свечаности, него и пуне трпезе са рујним вином из руменчи. Ускршњи циклус глуме, песама и игара, у даљем току догађаја није се у целости сачувао, осим у Г. Неродимљу и Сталаћу. Томе су допринеле и неке сеобе као што је насељавање Београда (1403) којег је од Мађара добио деспот Стефан Лазаревић; ако их је и било оне се не помињу. У каснијим сеобама Срба, нарочито у сеоби из 1690. године када је бројни српски живаљ са Косова и Метохије, заједно са патријархом Арсенијем III Чарнојевићем преселио на просторе данашње Војводине и Славоније, са собом је понео и своје песме из Ускршњих свечаности. Тако су у фолклору Срба из Војводине записане и поједине песме из Ускршњег

²⁵ Из наведене *Похвале* (почетак XIV века) Теодосија Хиландарца.

циклуса, третиране као народне *дечје сигра* (игре с певањем) *Војвода и два улака*,²⁶ *Вишњицица*, *Паун* и *Јеж*. Оне су претрпеле и неке измене, како у тексту, тако и у напеву.

III.

Пошто је приказана народна глума *Војвода* у временском оквиру средњег века, ренесансног и барокног доба, остаје да се ближе упознамо само са текстом *припева* из ове игре с певањем, како су га записали Сестре Јанковић у Г. Неродимљи и Д. Катић у Сталаћу и околини. Припеве делим на два дела

Из Г. Неродимље: *Е, руменцо, медно вино* - II - *Елирјо, и!*
 Из Сталаћа: *Урумен медовино*, - II - *Леро!*
 Запис Ст. Мокрањца: - нема - II - *Лерјо!*

У првом делу реч је о *руменчи* у којој је медно вино, медовина, пиће старих Словена. Девојачки заступници у погодби са војводом, поред свих ствари које треба да он дарује девојци, опомињу га и за медовину, свадбено вино које ће се попити на свадби, а које се држало у роменчи или чак роменчама. И то је сад јасно, али није разумљив други део припева: У Г. Неродимљи певачи су певали: *Елирјо*, мада из друга два примера тачно гласи: *Леро*, *Лерјо*. И тамо је дакле: *Е(j)*, *Лирјо*, са свадбеним грленим узвиком – *И!*²⁷. Шта значи та реч Леро?

Ову неразумљиву реч тумачили су у прошлости неки лингвисти и етнологзи. Један од њих је и хрватски етнолог Милован Гавацци (*Gavazzi*), који узима да је *Леро* познати „зазив“ у заједничком припеву *Хоја, Леро, Долерије!* – „као особит прилог за утврђивање старих божанстава Хоје, Лера и Долерије у јужних Славена или Славена уопће.“ Полази од линг-

²⁶ Мелографски записи: 1. М. Стојшић, *Градиво за разна занимања Српчаци*, Сомбор 1898, две варијанте: (а) Нас је посл’о наш војвода, (б) Ид’те, ид’те два улака; 2. В. Р. Ђорђевић: *Збирка дечјих песама*, Јагодина 1904; 1906; 1909; *Војвода и два улака*; 3. Д. П. Илић: *Српске дечје игре*, Београд 1911, стр. 30. Добар вече госпо, девојачка мајко!; 4. Исти: *Песме, декламације и игре*, Београд 1922, стр. 68; 5. Исти: *Ђачко певање*. Игре и декламације, Београд 1930, стр. 36; 6. А. Ј. Станковић, Илија Ј. Ђорић: *Ђачко певање*, Београд б. г., стр. 37; 7. А. Ј. Станковић, *Школске песме и дечје игре с певањем*, Београд 1941, стр. 14. *Војвода и два улака*. – Текстовних варијанти без напева има сигурно много више.

²⁷ Завршни усклик *И!* у припеву игре *Војвода* и у неким другим песмама са Космета записали су и Ст. Мокрањац (1896) и Сестре Јанковић (1935). Да ли је то усклик жалости или радости или пак узвик у знак свадбеног весеља, остављам да се тиме позабаве наши етномузиколози.

вистичке грађе из познатог *Рјечника ЈАЗУ*, покупљене у песничким поменима – „све из 16. и 17. стољећа.“ Наводи имена дубровачких ренесанских и барокних песника код којих је тај поклич непознатим словенским божанствима пронађен: у драмским делима Доминка Златарића (1558 - 1609), Ивана Гундулића (1588 - 1638), Џона Палмотића (1606 - 1657), Игњата Ђурђевића (1675 - 1737); додајем и песника Ива Алетина (1670 - 1743) и његов запис *Баладе о кнегињи Видосави*, с краја XVII века, коју је донео академик М. Пантић у својој већ поменутој антологији. Овај припев у цитатима дубровачких песника увек се наводи „с три саставна дијела“, али „има их гдје се наводи само по једно или два имена“, наводи Гаваци. „*Долерија*, пише даље, ријеч нејасна: чини се, као да су се ријечи *Хоја*, *Леро*, *Долерије* припијевале уз какве народне пјесме, те да су их из овијех дубровачки писци примили, схвативши их као имена мушка и женска из славенске митологије.“ И данас се у Херцеговини и другде може наићи на презиме Леро, углавном код српског православног становништва. Гаваци је потом изнео претпоставку: да ови припеви потичу из „румунских народних коледа“²⁸ наводећи неке изворе, а да су дубровачки песници у својим драмама и песмама користили *Хоја*, *Леро*, *Долерије* од Морлака „који су били насељени на самом дубровачком територију и близу њега, те се бавили сточарством.“²⁹ Даље даје године бројних исправа дубровачких у којима се помињу Власи, Морлаци [православне вере], почев од г. 1357, 1386, 1390, 1391, 1419, 1423, 1429, 1430, 1451, наводећи из једног научног рада историчара К. Јиречека читаво залеђе Дубровника (Пељешац, Требиње и Хум, Билеће, Конавле), затим Влахе племена Риђана, Зете, Кривошије код Рисна итд. Поменути дубровачки песници нису били баш тако велики католици кад су писали своје „пјесанце од кола“ и сами радо „танце изводили“ у Дубровнику, Дубрави, у Требињу и Хуму заједно са Србима и Српкињама, кад би у њима прострујила крв њихових словенских православних предака.

После студије М. Гавација јавили су се многи испитивачи овог припева *Хоја*, *Леро*, *Долерије*, али се до данас испитивање суштине ових речи није темељно расправило.³⁰ Са своје стране додају само да су прва два члана *Хоја*, *Леро!* уствари само једно име; *Хоја* је призив словенског божанства *Леро*. Чини ми се да *хоја!* има своје упрошћене парњаке у сачува-

²⁸ Румунски историчари и фолклористи су прихватили ову тезу, али је то сасвим друго разматрање о старини речи Леро на њиховом подручју у далекој прошлости. (видети њихове студије на интернету).

²⁹ М. Gavazzi: *Hoja, Lero, Dolerije*, *Nastavni vjesnik*, knj. XXXI, 1923, 224–227. Помињући Влахе и Морлаке православне вере изоставио је потврђену чињеницу у науци да су то Срби.

³⁰ Године 1952, глумац и драматург Вјекослав Афрић (1906–1980) снимио је црно-бели играни филм *Хоја! Леро!* по сопственом сценарију, са музиком Крешимира Барановића.

ним доцнијим узвицима: *'оја!* – *уја!*, односно, *хоја-ој-еј!*. Тако и у припеви из Г. Неродимље: *Е(ј), Леро-о(ј)!*. На овај закључак навео ме запис једне народне песме из Срема од песникиње Милице Стојадиновић Српкиње где су почетни стихови:

*Хоја!Хоја! преко поља, преко поља,
То не било само Хоја, само Хоја!
Веће момче и девојче, и девојче... итд.*³¹

То није само обичан узвик, већ *призив, зазив, дозив, дојава, објава* неком божанству које живи у пољима, у горама (Леру) да су се момче и девојче упознали, спојили и да ће се испросити, узети, венчати. Овај увод у народну песму *Вишњицица род родила* доцније је отпао, јер није био разумљив певачима и играчима истоимене глуме која се изводила и у Г. Неродимљу као део програма Ускршњих свечаности.³²

На крају да се вратимо нашој посуди за пиће званој *роменча*, која је први пут поменута у преводу *Александриде* у вези са гозбом Александра Великог и његових витезова. Пошто је после доласка турске силе на Балкан роменча заборављена, данас се мало зна о њеном облику, димензијама, значењу саме речи, као и функционалној употреби. Из наведеног текста сазнали смо да је то суд за вино при гозбама, свадбама и славама. То је била полазна тачка како бисмо сазнали којој групи судова руменча припада. Присетимо се значајне *Свадбе у Кани* на којој су учествовали мати Марија (Богородица) са својим сином Исусом.³³ На свадби се пило вино, па кад га је нестало, Исус је извео своје прво чудо: претворио је воду из шест посуда за воду у вино. Те посуде преводиоци различито преводe.³⁴ На латинском су преведене као *амфоре* (*amphorae*).³⁵ Наше руменче биле би из рода амфора, којих је било разних облика и димензија, према сврхи којој су биле намењене: на трпези, у кући и изван куће. У старом свету, у Грчкој и Риму, трговци су бродом превозили амфоре са вином, маслиновим уљем и другим потребама, па су доцније археолози у дубини мора проналазили мноштво тих посуда које су заједно са својим трговцима и трговачким бродовима страдали у морским бродоломима. Тих археолош-

³¹ М. Стојадиновић Српкиња, *У Фрушкој Гори* 1854, Београд 1985², 76–77.

³² Сестре Јанковић у наведеном делу, записае су игру с певањем *Крош-крошњице / виш-вишњице*, бр. 43. *са истим напевом* као и код глуме *Војвода*, само без припева.

³³ *Јеванђеље по Јовану*, 2 гл, 1–11.

³⁴ Вук Ст. Карацић преводи да су то „шест воденијех судова од камена“ из којих се могло узимати „по два или по три ведра“; Е. Чарнић преводи: „шест камених судова који су захватили по два или три метрита“. Из тих описа видимо да су то велике амфоре (роменче) у којима су досипане воде за верски обред Јевреја.

³⁵ *Evangelium secundum Joannem*, gl. 2, 1–11.

ких налаза потопљених амфора било је и дуж обале Јадранског мора, о чему постоји и посебна литература.³⁶

На крају следи закључак: да је *роменча* као једна врста амфоре, била у књижевној, говорној и животној потреби и употреби на српским дворовима, од појаве српске *Александриде* (половина XIV века) до пропасти феудалне државе. Доласком турске владавине у Србији, Босни и Херцеговини и Црној Гори реч *роменча* се изгубила у писаној књижевности, али се задржала у *певаној* усменој лирској народној поезији, у припевима и напевима који су ту остали као неразумљиве речи којима сада њихово значење и „живот“ у прошлом времену, откривамо...

Ђорђе Д. Перић*
Истраживач у пензији

Кључне речи: роменча, српска „Александрида“, тестамент Јелене Лазаревић-Балшић, почасница, старо народно глумовање „Војвода“

Đorđe D. Perić

REFERENCE TO *ROMENČA* IN 14TH AND 15TH-CENTURY SERBIAN MEDIEVAL TEXTS AND ORAL POETRY OF SERBS AND MONTENEGRINS

In this essay, the author focuses on the forgotten word *romenča* (*rumjenča*, *rumjendža*) and explores its meaning in Serbian medieval texts and some folk lyric poems of Serbs and Montenegrins. *Romenča* refers to a special vessel for storing liquid (water, wine, or oil), so far of undetermined shape and size. This is an attempt to examine the term, its role and popularity in the feudal society in these parts by analysing written and oral resources from the Serbian past.

³⁶ Велики ликовни избор амфора нуди интернет са додатним студијама о облику и димензијама.

* Услужни мејл: milestanic953@gmail.com

Мелографски записи – из Црне Горе

[1]

248

♩ = 104 Д. ОРАХОВАЦ

248 Ој ти момчи-ћу го-ло-бр-чи-ћу,⁽¹⁾
и о-ко, и че-ло, Све ти би-ло,
мој Ми-ла-не, здр-во, ве-се-ло!

- (1) — Ој ти, момчићу, голобрчићу,
Што се не жениш, што лов не ловиш?
— Патке падоше у сиње море,
А препелице у равно поље.
Бирај, соколе, шта т' је од воље!
— Од воље ми је л'јепа ђевојка!
— Подајте му је, не држете му је,
Добар је јунак, добре је среће!
И око и чело, све ти било, млад Милане,
Здраво, весело!
- (2) Бацих румјенче¹ у 'ладне воде,
Закучаше се за русе косе,
За русе косе, за ђевојачке.
Врле сестрице косе гојиле,
Косе гојиле и одгојиле,
Срећу чекале и дочекале!
И око и чело, све ти било, млада Насто,
Здраво, весело!

Свадбена највишица, певала Софија Лалошевић, Доњи Ораховац.

¹ Румјенче-бакарни суд за хватање воде

[2]

265

♩ = 72

БИЈЕЛА

265

Па-де рум'јенча у хладне во-де,
у хладне во-де,

Зв-ку-чв ми-се зв-ру-е ко-се,

Паде рум'јенча у хладне воде,
Закуча ми се за русе косе,
За русе косе, за ђевојачке.
— Весело, Маре, косе гајила,
Срећу чекала и дочекала!
И око и чело,
Све вам здраво, весело!

Свадбена њесма, певала Милица Шеровић, Бијела.

265(a)

— Ој, јуначићу, голобрчићу,
Што лов не ловиш, што залуд стојиш?
'Тице ти пасу по равном пољу,
А препелице по сињем мору,
Избер', јуначе, што си од воље!
Од воље ти је младе ђевојке?
— Подајте му је, не држ' те му је,
Добар је јунак, добре је среће!

Певала Даница Шеровић, Бијела (Морињ).

[3]

266

$\text{♩} = 72$

БИЈЕЛА (МОРИЊ)

266

Го-спо-дар сје-ди у зла-тне сто-ле,
А но-ге др-жи у хла-дне воде, Нит' во-ду му-ти,
ни зла го-во-ри, не-го го-во-ри: „бо-же по-мо-зи!”
По-мо-га му бог ку-ћу и о-вај дом
А про-ље-ће га здра-во за-ста-ло! И о-ко,
и че-ло, све вам би-ло, мла-ди ку-ме,
здра-во, ве-се-ло, здра-во, ве-се-ло!

Господар сједи у златне stole,
А ноге држи у хладне воде,
Нит' воду мути, ни зло говори,
Него говори: — Помози, боже!
Помог'о му бог кућу и овај дом,
И прољеће га здраво застало,
Здраво застало и остало!
И око и чело, све вам чело весело!

Свадбена песма, певала Даница Шеровић, Бијела (Морињ).

266(а)

Оружан јунак Дунав преплива,
Вранац га коњић при брегу чека.
Не чудимо се добру јунаку,
Који оружан Дунав преплива,
Нит' се чудимо коњу његову,
Кој' га оседлан при брегу чека,
Него је трећа која ј' највећа:
Љуба га дома с поштењем чека!
И око и чело, све вам здраво, весело!

Породична песма, певала Даница Шеровић, Бијела (Морињ).

Мелографски запис – са Косова (Војвода)

44. И'те, и'те, два јунака

Горње Неродимље
(Косово)

М. М. $\text{♩} = 66$ За понављање

И - те, и' - те, е ру - мен -
цо, мед - но ви - но, е - дир - јо, и!

„И' те, и' те, два јунака,
Два јунака, три ђузлака,
Донесите лепу Јасну;
Што тражију, ће ги дамо.
Е, руменцо, медно вино,
Елирјо, и!“

— „Послао не наш војвода,
Што тражите, ће ви дамо,
Већ ни дајте лепу Јасну,
О, зар Јасну, ђузел Јасну!
Е, руменцо, медно вино,
Елирјо, и!“

— „И' те, и' те, два јунака,
Два јунака, три ђузлака,
Ми тражимо триста свата,
Печен' јагње, сјајне кундре,
Кондир вина, два ракије,
Младожењу и девера,
И кумове, и старојка,
Ће ви дамо лепу Јасну,
О, зар Јасну, ђузел Јасну!
Е, руменцо, медно вино,
Елирјо, и!“

— „Радујте се, радујте се,
Наш војводи, е, војводи!
Тражију ви триста свата,
Печен' јагње, сјајне кундре,
Кондир вина, два ракије,
Младожењу и девера,
И кумове, и старојка.
Е, руменцо, медно вино,
Елирјо, и!“

— „Ево вама триста свата,
Печен' јагње, сјајне кундре,
Кондир вина, два ракије,
Младожењу и девера,
И кумове, и старојка.
Е, руменцо, медно вино,
Елирјо, и!“

— „Послао не наш војвода,
Што тражите, ће ви дамо,
Већ ни дајте лепу Јасну,
О, зар Јасну, ђузел Јасну,
Е, руменцо, медно вино,
Елирјо, и!“

— „И' те, и' те, два јунака,
 Два јунака, три ђузлака,
 Ми тражимо златан прстен,
 И два гоча, и две сурле,
 Ће ви дамо лепу Јасну,
 О, зар Јасну, узур Јасну!
 Е, руменцо, медно вино,
 Елирјо, и!“

— „Радујте се, радујте се,
 Наш војводо, е, војводо!
 Тражију ви златан прстен,
 И два гоча, и две сурле,
 Ће ви дају лепу Јасну,
 О, зар Јасну, узур Јасну!
 Е, руменцо, медно вино,
 Елирјо, и!“

— „Ми дајемо златан прстен,
 И два гоча, и две сурле,
 Е, руменцо, медно вино,
 Елирјо, и!“

— „Послао не наш војвода,
 Што тражите, ће ви дамо:
 Ево вама златан прстен,
 И два гоча, и две сурле.
 Е, руменцо, медно вино,
 Елирјо, и!“

— „И' те, и' те, два јунака,
 Два јунака, три ђузлака,
 Ми тражимо те хаљине,
 И тај опоз [опрема за главу], шест
 мафеза [марама са кићанком],

И зунуцу [низалке], три јелека,
 И јелече, белензуке [гривне].
 Е, руменцо, медно вино,
 Елирјо, и!“

— „Радујте се, радујте се,
 Наш војводо, е, војводо!
 Тражију ви те хаљине,
 И тај опоз, шест мафеза,
 И зунуцу, три јелека,
 И јелече, белензуке.
 Е, руменцо, медно вино,
 Елирјо, и!“

— „Ево вама те хаљине,
 И тај опоз, шест мафеза,
 И зунуца, три јелека,
 И јелече, белензуке.
 Е, руменцо, медно вино,
 Елирјо, и!“

— „Радујте се, радујте се,
 Ево вама те хаљине,
 И тај опоз, шест мафеза,
 И зунуца, три јелека,
 И јелече, белензуке.
 Е, руменцо, медно вино,
 Елирјо, и!“